

Tittut!

Foto: Lennart Mathiasson/N

Leksands Fågelklubb

Nr 1 1991

Redaktionens sida

Ansvarig utgivare: Staffan Müller Sturollasgattu 3
793 00 Leksand tel. 0247-134 95

Redaktion: Staffan Müller, Conny Hansson och
Bo Alexandersson

Medlemsavgifter 1991: Vuxna 50:-
Famijemedlemmar..... 25:-
Ungdom född 1970 och senare..... 25:-

Adressändringar: Skriftligt till Bo Alexandersson
Siljegårdsvägen 21 793 33 Leksand

Postgiro: 438 26 34-6   Bankgiro: 456-4373

Tidskriften ges ut 2 ggr/år. Fågelklubbens medlemmar erhåller den utan kostnad.

Innehållsförteckning.

3 Två fältsparvar	15 Ungdomsprogram
9 Återfynd av trana	19 Fågelrapporter
10 Rapport från årsmötet	23 Biotopvård i strömmande vatten
11 Ekonomin 1990	25 Dragsängarna
12 Årsberättelse	30 Se'n sist från Insjön
15 Ungdomsverksamheten	31 Vår och sommarprogram

Tjädertuppen på första sidan är fotograferad av Lennart Mathiasson/N

Två fältsparvar.

☞ Gunnar Lind

Denna gång har jag tänkt redogöra lite närmare om två fältsparvar, gulspurv och ortolansparv. De liknar varandra i många hänseenden men de uppvisar också betydande skillnader såväl i utseende som levnadssätt.

Gulspurv.

Gulspurvhanen är en vacker fågel med citrongult på huvud och undersida. Översidan och sidorna är mörkstrimmiga och övergumpen är rostbrun. Stjärten är tämligen lång och hela fågeln verkar långsträckt om man jämför med gråspurv. Honan är inte lika gul som hanen utan hon är mera längsstreckad både på huvud och kropp. Gulsparven finns i hela landet med undantag för kalfjällen. Den minskade mycket i antal under 50- och 60-talen men den har därefter ökat i antal och är idag lika vanlig som den var tidigare.

Redan på eftervintern kan man under milda dagar få höra gulsparvens sång. Det är en enkel ramsa, ofta bokstaverad "ett-två-tre-fyr-fem-sex-sjuuu" eller "si-si-si-si-syh". Lite längre fram på vårkanten när hanarna besatt sina revir är gulsparvarna flitiga sångare och de sitter då i någon trädtopp, på en stolpe eller på någon annan väl synlig plats. Gulsparven trivs bäst i öppna marker som gränssar till jordbruksbygd, såsom hagmarker och skogsbyrn. Tidigare var de talrika inägorna och fåbodarna

goda gulsparvbiotoper men dessa marker är numera till större delen bevuxna med skog. I enhetlig skogsmark trivs inte gulsparven men på senare tid har en viss etablering ägt rum på kalhyggen.

Gulspurvhanen bygger oftast boet på marken men allt emellanåt finner man det i buskar och rishögar, någon gång även i träd upp till ca fem meters höjd. Det är utvändigt byggt av grova strån och stjälkar och det ser ganska hafsigt hopkommet ut. Själva boskålen är emellertid välbyggd och fodrad med fina strån och rottrådar samt ofta tagel. Äggens antal är 3-6 och de läggs i maj månad. De är till färgen gråaktigt vita eller rödgrå med talrika mörka fläckar och snirklande streck. Honan ruvar äggen ensam i knappt två veckor. Ungarna matas av båda könen och födan består huvudsakligen av insekter och larver. Ungarna växer fort och de lämnar boet vid ungefär 12 dygns ålder, några dagar innan de är flygkunniga. I de flesta fall lägger gulspurvparet ytterligare en kull under sommaren.

Från på hösten samlas gulsparvarna i flockar och man ser dem ofta på stubbåkrar där de äter spillsäd och ogräsfrön. När åkrarna blir snötäckta drar en stor del av fåglarna söderut till södra Sverige och Danmark men många stannar kvar i våra trakter över vintern. Då kommer de ofta från

Övre bilden, gulsparv och undre bilden ortolansparv.

Foto: Gunnar Lind

till fågelborden i stora flockar och det är gulsparvarna som brukar länsa julkärvarna på deras innehåll.

Ortolansparv.

Ortolansparven är för de flesta en okänd fågel trots att den tidigare varit allmänt förekommande i våra trakter. Till skillnad från gulsparven är den en utpräglad flyttfågel som anländer i första halvan av maj och flyttar bort i början av september. Det är således endast fyra månader om året som vi har möjlighet att närmare lära känna denna fågel.

Ortolansparven har inga bjärta färger utan den har en ganska diskret fjäderdräkt. Hanen har gröngrått huvud och bröstband vilket inramar den ljusgula strupen. Undersidan i övrigt är brunrosa och översidan är streckad i brunt och svart. Under goda förhållanden ser man att den har en ljus ögonring. Honan är mattare i färgerna och har svag streckning på huvud, hals och bröstband men i övrigt liknar hon hanen.

Ortolansparvens utbredning i Sverige är oregelbunden. Den finns i anslutning till odlad mark från norra Götaland till övre Norrland, lokalt även i södra Götaland. Under 50- och 60-talen minskade också denna sparv kraftigt i södra och mellersta Sverige, bl.a. på grund av biocidförgiftning. Till skillnad mot gulsparven har den inte ökat nämnvärt i antal sedan dess. I våra trakter var nedgången inte lika påtaglig och i min hemby Yttermo kunde man i mitten på 60-talet höra 12-15 revirhållande hanar. Sorgligt nog har sedan dess antalet hela

tiden minskat och 1990 var första året som ingen ortolansparv sjöng i byn. Likadant har förhållandet varit på många andra platser i Leksand och Dalarna. Under de senaste två decennierna har arten börjat häcka på stora kalhyggen långt från odlingsbygderna. De hyggeshäckande paren är emellertid ganska få och kan inte alls uppväga minskningen i jordbruksbygderna.

Liksom gulsparvshanen är ortolansparvshanen en flitig sångare som kan höras nästan dygnet runt och dess enkla visa låter ungefär "sitt sitt sitt, try try". Vanligtvis brukar den alternera mellan några favoritsångplatser inom reviret. Ortolansparvens sångperiod varar från ankomsten på våren fram till äggens kläckning men efter det att ungarna blivit självständiga brukar hanarna ha en kort, intensiv sångperiod.

Ortolansparvens hona bygger ensam boet som placeras på marken bland höga örter eller under någon buske. Boplatsen utgörs av skogsbyrn, åkerholmar, dikeskanter, järnvägsvallar o.dyl. men emellanåt av äldre, glesa slättevallar. Äggen, oftast fem till antalet, läggs mestadels i slutet av maj och till färgen är de gråvita med en rosa skiftning och försedda med mörka punkter och fläckar. Honan ruvar dem ensam och de kläcks efter ca 12 dygn. Hanen och honan hjälps åt att mata ungarna och födan består av insekter. Ungarna stannar i boet inemot två veckor men de är beroende av föräldrarna ytterligare någon vecka. Under ungvårdningsperioden är ortolansparvarna mycket

försiktiga. Om en människa eller annat rovdjur närmar sig boplatsen sitter föräldrafågeln i närheten, hela tiden ivrigt varnande och de återgår inte till föräldraplikterna förrän faran är på betryggande avstånd. I våra trakter lägger ortolansparvarna endast en kull årligen.

Redan i slutet av augusti och början av september lämnar ortolansparvarna häckningsplatserna. De flyttar natetid och lugna nätter kan man höra deras läten "tzi---ty" från skyn. Övervintringsområdet är beläget i tropiska Västafrika.

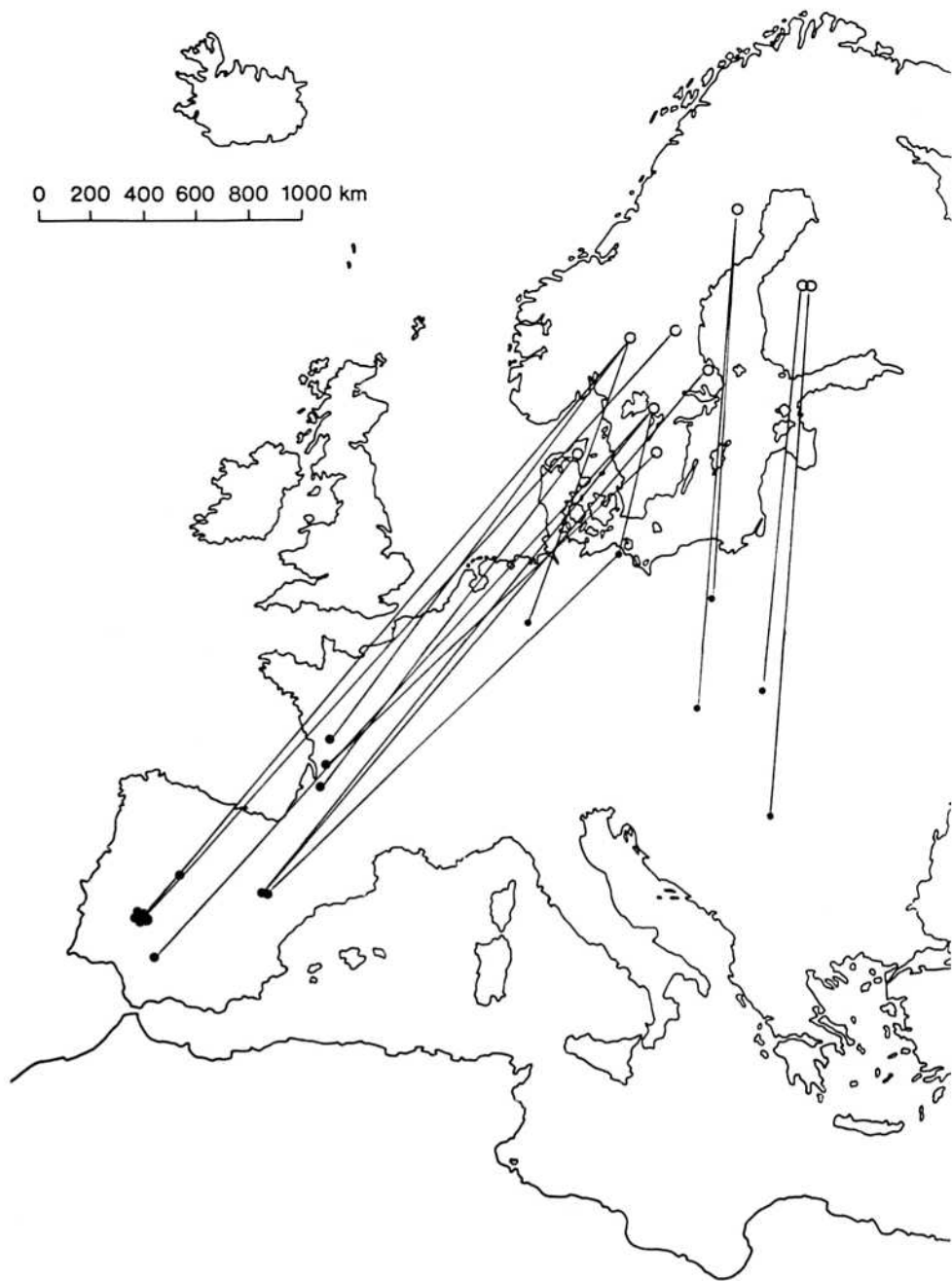
Gulspärv

Foto: Sören Stenberg

Trana

Foto: P. O. Swanberg/N

Återfynd av trana

✎ Staffan Müller

P-O Swanberg i Falköping, nestor inom svensk fågelskådning som gjort flera svenska fågelsjöar kända; Kranesjön, Hornborgasjön etc, ägnar mycket tid till studier av tranan.

Sedan många år pågår ringmärkning av tranungar vid svenska häckningsplatser. Även vi i fågelklubben har försökt oss på att fånga in ungarna vid Limsjön, men hittills misslyckats.

Börje Flygar i Lima däremot, har blivit något av en expert på att fånga in oflygga men snabbfotade tranungar.

Swanberg återkommer regelbundet med rapporter om återfynden av de svenska tranorna. På kartbilden här intill kan Du se att tranorna främst väljer en västlig kurs på sin väg söder ut.

Av 1990 års ringmärkta ungar har hittills ett tvillingpar rapporterats sedda i Spanien.

En trana som 1987 ringmärktes vid Laxå, återfanns 1988 i sydligaste Spanien och återkom sedemera till en plats ca 5 km från födelseplatsen i Närke.

Tranans utbredning i Leksands kommun är relativt okänd. Utöver Limsjöparet kan man dock vara ganska säker på att finna ungar vid Kollsjön, Lundbjörken och Draggen. Tranan bebor gärna låglänta myrmarker i

närheten av en sjö.

Ungarna är förvånansvärt snabbfotade och rör sig obehindrat även i otillgänglig terräng. Skrämmas man i väg dem kan de utan vidare ta en simtur på 100-tals meter för att undkomma sin upptäckare.

Vid Limsjön rastar årligen enstaka tranor på väg norr ut. Det stationära paret brukar dock vara tillbaks först vid sjön och försvarar sen ivrigt sitt revir, mot senare anlända besökare. Vid ett tillfälle, 1983 sågs strax intill riksvägen, vid nuvarande Statoiltornet, ett 80-tal tranor, av vilka många var inblandade i en riktig trandans.

Tranan återkommer till Limsjön i månadsskiftet mars/april och ligger på ägg ca 3 veckor senare. Ofta kan man se den ruva i säsongens sista snöglopp.

Tyvärr verkar tiden rinna iväg för "våra" tranor i Limsjön. De har funnits där sedan 1970, men under senare år tycks de haft allt svårare i sina häckningsförsök. Sen några år är det sällan mer än 1 unge som når vuxen ålder och i fjol misslyckades häckningen helt.

Hur som helst får vi hälsa dem åter till Limsjön och hoppas att det fram på eftersommaren, åter kan ses 4 tranor i familjekullen vid Lycka.

Rapport från årsmötet.

☞ Staffan Müller

Ett 20-tal medlemmar hade i år sökt sig till Naturums lokaler i Siljansnäs för att avhålla fågelklubbens årsmöte. Som vanligt blev mötet odramatiskt och mycket formalia kunde snabbt gås igenom.

Bl.a. beslutades att årsavgiften skall vara densamma som tidigare, d.v.s. 50:- resp. 25:-.

Idel omval.

Valberedningen har haft ett lugnt år. Ingen av nuvarande befattningshavare hade aviserat avhopp, så mötet kunde utan alternativ välja styrelse och övriga funktionärer efter föregående års lista.

Styrelsen för 1991 blev sålunda: Ordf. Henry Pollack, sekr. Staffan Müller, kassör Bo Alexandersson, övriga ledamöter Anders Hans och Sören Stenberg.

Ungdomsverksamhet.

Mötet informerades också om den nystartade ungdomsverksamheten och man kunde konstatera att ungdomsarbetet kommer att vara synnerligen viktigt för föreningens framtid. Ordf. Henry Pollack kunde också

konstatera att medlemsantalet fortsätter att öka. Vi är snart 600 medlemmar och den siffran kommer att öka.

Datorhaveri.

Årsmötet diskuterade också ekonomin. Ordf. konstaterade att kassan snabbt sjunkit efter det att datorn reparerats och föreningen bidragit med 10.000:- till Limsjöns restaurering. Därför beslöt också fågelklubben helt logiskt att vi i september skall åta oss en skogsplantering som skall inbringa ca 20.000:- till kassan.

Norsbro-lokalerna.

Staffan Müller passade också på att meddela årsmötet att fågelklubben disponerar några lokaler vid Norsbro. Dessa är f.n. endast lagerlokaler för föreningens skrymmande materiel, men kan på sikt bli upprustade som permanenta föreningslokaler. Staffan poängterade dock att vi skall akta oss för att samla på oss för stora kostnader för hyra e.dyl.

Henry Pollack avslutade årsmötet med att ösa beröm över dem som arbetar hårt för föreningen, ex.vis uvuppfödarna och holkuppsättarna.

Grattis!!

Fågelklubbens medlemmar vill på det här viset gratulera Staffan Müller, som nyss fyllt 40 år.

Ekonomi 1990

☞ Bo Alexandersson, Kassör

Som Ni kan se på den ekonomiska redogörelsen här nedan, var inte 1990 något lysande år precis.

Årets underskott på ca 36.000:- har följande anledningar.

Ca 20.000:- har avsatts på resefonden och DD:s miljöfond tillsammans.

Ett åsknedslag spolierade vår dator, det kostade över 8.000:-.

Förväntade intäkter för annonser och lotterier har inte kunna uppfyllas.

Beräknat kommunalt bidrag på 3.000:- stannade vid 500:- på grund av för få aktiviteter med ungdomarna i klubben under 1989.

Min förhoppning är att 1991 kommer att bli ett betydligt bättre år för vår ekonomi.

BALANSRÄKNING 1990

TILLGÅNGAR	ING.BALANS	PER.SALDO	UTG.BALANS
110 Bank / Bankgiro.	74652.74	-28716.73	45936.01
130 Kundfodringar.	0.00	6876.00	6876.00
140 Medl.avg inb. 1991	0.00	1000.00	1000.00
160 Inventarier.	10995.00	755.00	11750.00
SUMMA	85647.74	-20085.73	65562.01

SKULDER/EGET KAPITAL	ING.BALANS	PER.SALDO	UTG.BALANS
210 Leverantörsskulder	-6973.00	-1027.00	-8000.00
230 Upplupna medl.avg.	-5500.00	5500.00	0.00
250 Balans. resultat.	-57054.29	36131.04	-20923.25
270 Resefond.	-16120.45	-11316.00	-27436.45
280 D-D:s miljöfond	0.00	-9202.31	-9202.31
SUMMA	-85647.74	20085.73	-65562.01

Årsberättelse för 1990.

Leksands Fågelklubb har verkat i 14 år.

1990 blev ett ur ornitologisk synpunkt mycket viktigt och intressant år. Det är främst fågelklubbens insatser i och vid Limsjön, samt det påbörjade holkprojektet, som dragit till sig uppmärksamhet.

Data.

Medlemsantalet är 597, och av dessa är 120 under 26 år. Styrelsen har genomfört fyra protokollförda möten. Styrelsen har bestått av:

ordf. Henry Pollack
sekr. Staffan Müller
kassör Bo Alexandersson
övriga Sören Stenberg
och Anders Hans
revisorer Sigvard Lind
och Hans G. Wessmark.

Verksamhet.

Under året startade äntligen ungdomsverksamheten. Efter flera års försök har Anders Hans på ett mycket förtjänstfullt sätt hållit ihop gruppen.

Batterisorteringen fungerade som vanligt mycket bra. Anders Hans är ansvarig.

Limsjöns restaurering tilldrog sig under året vår förenings stora intresse. Föreningen bidrog under året med 10.000:- till grävningssarbetena i viken mellan vassruggarna. Tack vare våra insatser häckade bl.a. årtan här.

Norsbrolokalerna som upplåtits för vår verksamhet har målats och rustats upp under året. en arbetsdag har också genomförts för att färdigtälla fågeltornen.

Sören Stenberg och Gunnar Lind m.fl. har startat ett holkprojekt, som främst syftar till att skapa häckningsplatser för tornfalken. Årets resultat blev 17 häckande falkar i 60 uppsatta holkar, ett synnerligen anmärkningsvärt resultat.

Örnutfodringen blev misslyckad under 1990. Det var svårt att få fram lämpligt foder under vintern 89/90. Under pågående vinter har emellertid utfodringen fungerat normalt och flera örnar setts vid åteln. Bo Alexandersson har ansvaret för verksamheten.

Berguvsuppfödningen har pågått, som tidigare i båda voljärerna. Tack vare allmänheten har vi god mattilgång, med varierande foder. Insjövarna lade två obefruktade ägg, medan Siljansnäsuvorna inte heller 1990 gick till häckning. Vi har bytt hona i Insjön, mot en lika gammal hona, som blev änka under året, och som fått tio ungar tidigare. Dessutom har vi ökat på "häckningshuset" till två våningar. Detta för att öka trygghetskänslan, då det stryker räv och grävling förbi voljären, med möjlighet till att häcka högt. Vi hoppas våra uvvårdar Bengt Östberg och Anders Sjölund nu ska få lön för mödan med lyckade häckningar som resultat.

Skogsgruppen har haft regelbundna träffar med skogsvårdsstyrelsen där avverkningsanmälningar genomgått. Detta har resulterat i en del kontakter med markägare och entreprenörer, så att de vet att vi finns och bevakar naturvården. Gruppen rådgör då även om hur man kan ta största möjliga naturvårdshänsyn i samband med avverkning.

Flera intressanta föreläsningar har ägt rum. Lennart Risberg har besökt oss och berättat om förändringar i den svenska fågelfaunan. Roland Staav har också varit här och presenterat ett mycket spännande program om bl.a. ringmärkningsverksamheten i landet. Björn Eyvind Swans besök i mars blev som vanligt det mest välbesökta och ett otroligt fascinerande möte.

Prästön, naturreservatet i Insjön har inspekterats och hållits i ordning av Henry Pollack.

En långstege har inköpts och skall användas vid ringmärkning och kontroll av högträdshäckande fåglar.

Två tipspromenader har arrangerats tillsammans med köpmannaföreningen. Detta har gett många sköna tusenlappar till verksamheten.

Tidningen gavs ut med ett dubbelnummer under året. Olyckligtvis drab-

bades föreningen av ett datorhaveri under ett åskväder i juni. I apparaten fanns då hela tidningen nr 1/90. P.g.a. den försening som åsknedslaget föranledde, blev vi tvungna att "pressa ihop" utgivningen till endast ett nr. 1990.

Som ett led i utvecklingen av Limsjön som fågelklubbens "flaggskepp" har Gunnar Lind och Staffan Müller besökt Hornborgasjöns fältstation för att där lära sig mer om ringmärkning med slöjnat. En egen ringmärkning vid Limsjön planeras starta under kommande år.

Exkursioner har i vanlig ordning genomförts till Limsjön, Dragsängarna, Kollsjön och Ugglemarkerna. Tyvärr fick ett par researrangemang ställas in p.g.a. tidsbrist.

Avslutningsvis kan sägas att engagemanget i fågelklubben kretsar kring ett fåtal eldsjälar. Dessa är dock synnerligen aktiva och de resultat vi uppnår väcker stor uppmärksamhet i omvärlden. Det är därför lugnande att notera flera nya arbetande medlemmar. Behovet av nya aktiva och konkreta naturvårdsåtgärder är ännu skriande, varför vi även fortsättningsvis hälsar nya aktiva medlemmar välkomna i klubben.

Leksand den 5 februari 1991.

Medlemskontakt

Hur ska vi nå ut till våra medlemmar med uppgifter om de programpunkter som vi har? Ekonomin tillåter inte att vi annonserar varje aktivitet i Leksandsbladet. Vi provade att enbart sätta upp affischer vid den senaste bildvisningen. Men det föll heller inte så väl ut.

Är det helt enkelt så att våra program är för ointressanta. Kom med synpunkter!

En isande nordan kylde oss under Insjö-exkursionen

.Foto: Erik Yvell

Några yngre fågelskådare som intresserat lyssnar till pratkvaren.

Ungdomsverksamheten

☛ *Staffan Müller*

Fågelklubbens ungdomar är i full verksamhet. Höstens bildkvällar och holkbygge har äntligen avlösts av lite mer uteaktiviteter.

Vinterexkursionen till Insjön blev en riktigt snålkall historia. Några enstaka sångsvanar och knipor blev det magra utbytet denna kalla morgon.

Ugglevakan genomfördes den 24 mars med fint väder under turen, som gick till Insjö-skogarna. Hornugla och pärluggla var de enda som

hördes under kvällen. Troligen hördes även en vild berggub.

Anders Stål har under hösten träffat ungdomarna och lärt dem teckna fåglar. En del talanger finns även här. Längre fram i vår blir det fler vanliga aktiviteter. Limsjön ska genompad-das etc etc...

Fågelklubben önskar Anders Hans lycka till med ungdomsarbetet och hälsar nya yngre förmågor med i verksamheten.

Ungdomsprogram våren 1991

20/5 Limsjömorgon.
Samling vid fågeltornet i Norsbro kl. 6.00

26/5 Dragsångarna
Samling vid Shell i Leksand kl 06.00.

Ungdomarna är naturligtvis välkomna till fågelklubbens andra aktiviteter. Titta på sidan 31.

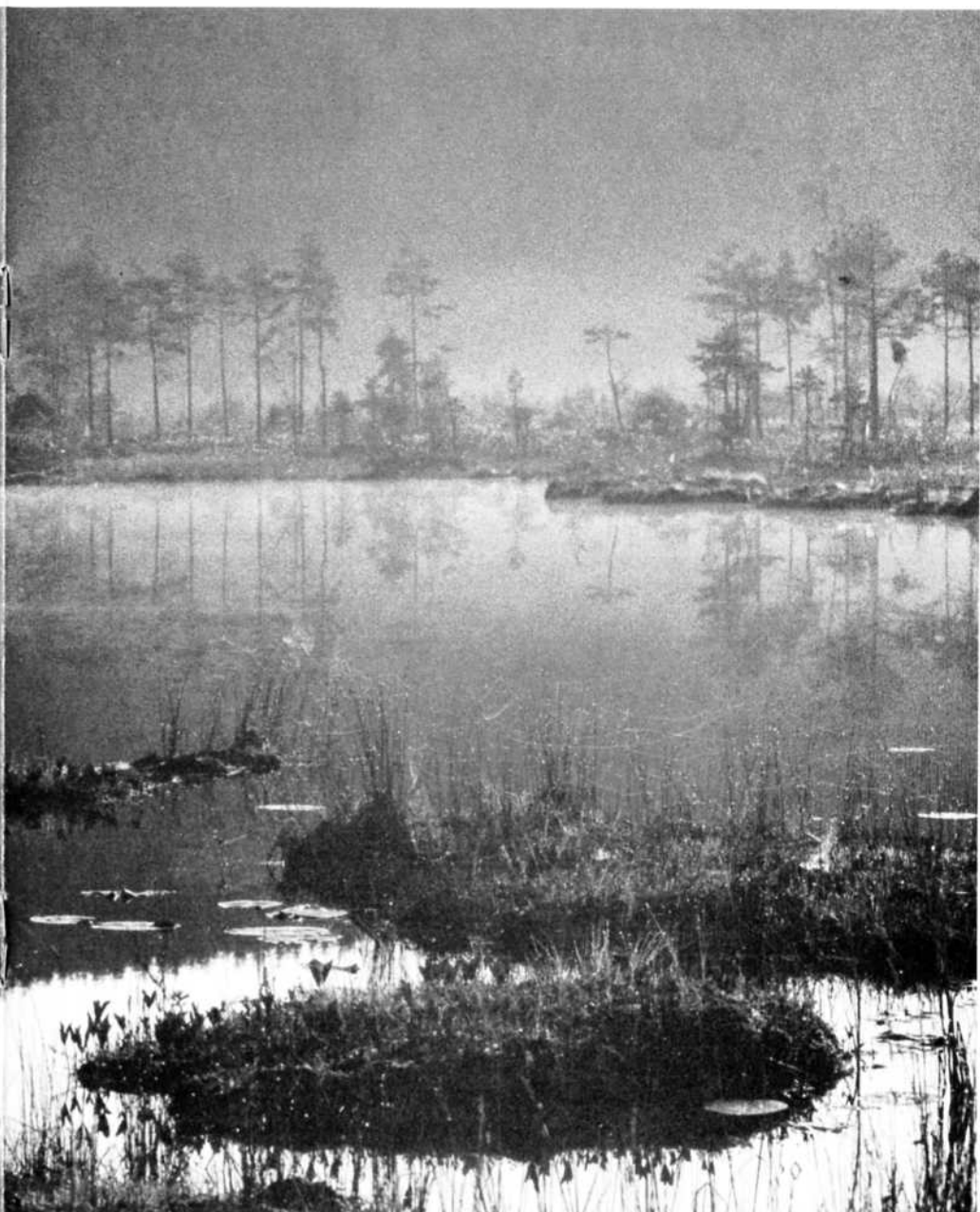
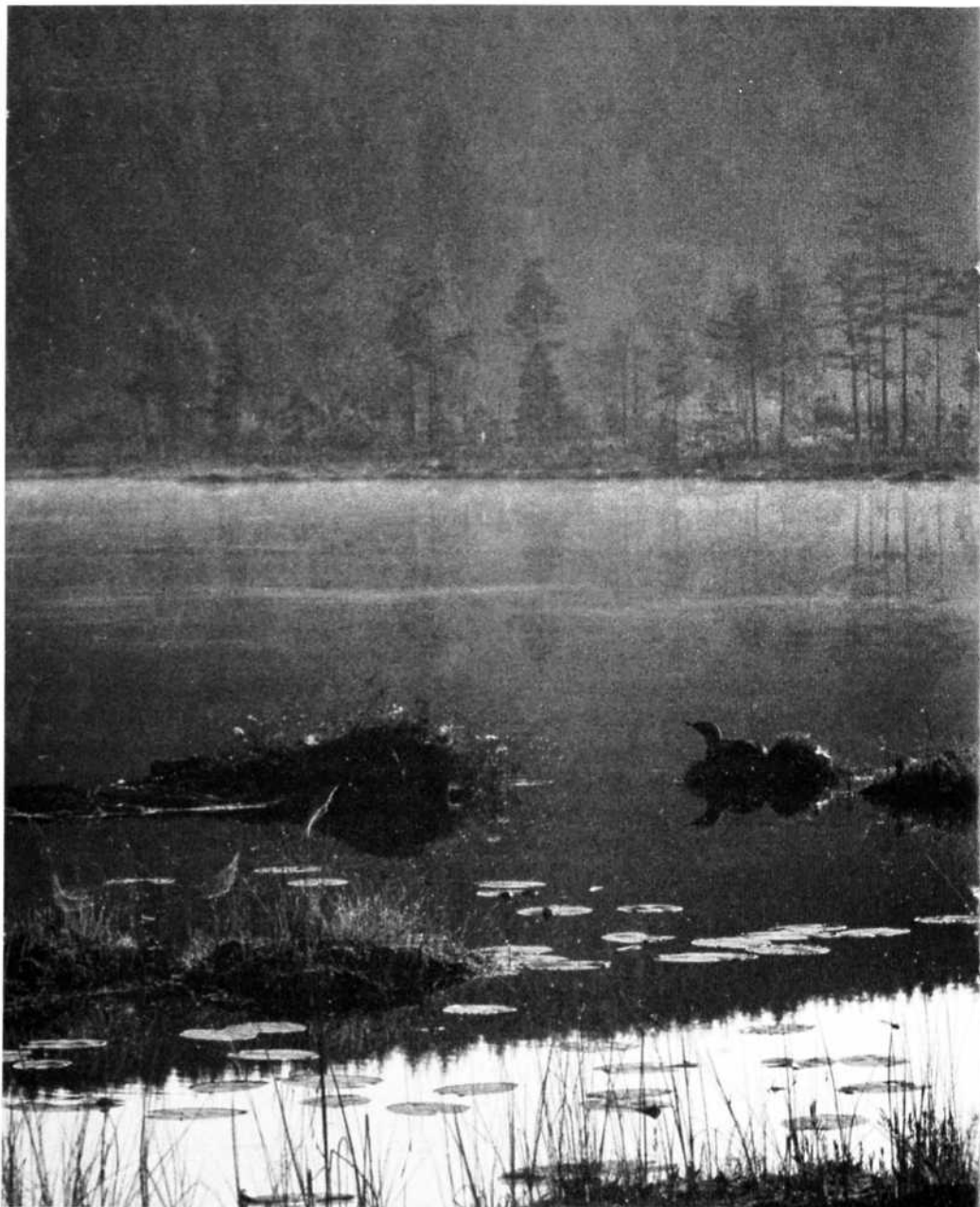
Vid alla träffar gäller det att ha stövlar och lämpliga kläder.

Fika är också väldigt gott att ha med sig.

Ledare under våren blir Anders Hans, tel 226 89

VÄLKOMNA!!!!

Brushane

Foto: Ulf Risberg/N

Kornknarr

Foto: Ulf Risberg/N

Jaktfalk	1 ex. 1/10 i Limsjön
Pilgrimsfalk	1 ex. 6/9 - 10/9 i Limsjön
Tornfalk	22 häckningar
Lärkfalk	1 häckning + 3 troliga häckningar

Brun kärrhök	1 ex. Översom- rande i Limsjön
Duvhök	6 häckningar
Sparvhök	1 häckning
Fiskgjuse	3 häckningar
Ormvråk	6

Kommentar:

Slagugglan har ca 50 par i kommunen (Gunnar Lind 1990) tack vare holkupp-sättning.

Tornfalkens 22 häckningar är också mycket bra med tanke på att sorktillgången inte varit på topp.

Duvhökens 6 häckningar låter mycket, men det är en art som vi verkligen lagt ner mycket mycket arbete på att inventera och stammen är just inte mycket större så vi är oroliga för framtiden.

En sparvhökshäckning låter lite, men den finns lite varstans och är svårinvente-rad.

Fiskgjusens 3 häckningar var lägre än väntat.

Ormvråken hade ett bra år. En häckning spolierades dock i Leksboda av gall-ring i maj, vilket ledde bl a till att paret övergav äggen.

Hackspettarna försvinner mer och mer. Men en ljusglimt är många mindre hackspettsobservationer.

Mesarna är en av skogsbrukets verkliga förlorare och har minskat med ca 80% (Gunnar Lind). Sätt upp holkar!!!

Rapportörer 1990 har varit Staffan Müller, Sören Stenberg, Gunnar Lind, Henry Pollack, Mats Knutsson, Kjell Leander, P-O Florell och Gottfred Michold.

Vårmöte

Den 24 mars fick vi uppleva en verklig högtidsstund uppe på kommunalhusets plenisal. Folke Härskog från Mora, som är med i Naturfotograferna och alltså får sätta ett /N efter namnet, kom hit och visade sitt bildspel "Tassemarker". Fotot och musiken smälte samman till en skön och harmonisk helhet. Musiken kan vid sådana här tillfällen verkligen lyfta fram och förstärka de stämningar som finns, om man gör det på ett bra sätt. Det hade Folke verkligen gjort. Han ställde dessutom upp helt utan ersättning!

Tack Folke för en fin eftermiddag.

Strömstare

Foto: Lennart Mathiasson/N

Biotopvård i små strömmande vatten

✎ Kjell Leander

Bakgrund

Det är i skogsbäckarna som många av våra öringar haft sin barnkammare. I bäcken har de fått växa till i trygghet innan de vandrar ut till våra älvar och sjöar. Men bäckarna är oftast små och därför också känsliga för påverkan.

På sin tid påverkade timmerflottningen livsmiljön genom att forsarna då rensades fria från stenar. Fiskens naturliga stånd- och lekplatser blev kraftigt reducerade.

Nu pågår emellertid arbeten med att försöka återställa de rensade flottlederna till ursprungligt skick.

På 50-talet drabbades de känsliga bäckarna åter, nu av kloakutsläpp från hushållen, blandat med diverse gifter från industrin och några år senare kom rapporter om att den sura nederbörden börjat göra sig gällande. Än en gång försämrades livsmiljön i fiskarnas barnkammarer.

Nästa dråpslag mot våra skogsbäckar kom som en följd av det allt intensivare skogsbruket. Skogsbilvägar drogs fram och vägtrummorna blev vandringshinder. Kalhyggen med åtföljande skogsdikning medförde att bäcken under snösmältningsperioderna fick ta emot stora

mängder humushaltigt och ofiltrerat myrvatten. Eftersom den totala mängden vatten sålunda snabbt kan rinna iväg under våren, sjunker också vattenståndet katastrofalt under torrperioder på sommaren och till hösten kvarstår oftast bara en rännil.

För att klara övervintringen måste fisken därför söka sig till ett fåtal djupgropar, där det fortfarande finns tillräckligt med vatten, men där samtidigt nästa fara hotar.

Till Sverige infördes minken som pälsdjur. Genom rymningar kunde den bilda ett fritt levande bestånd. Minken är idag allmän över hela landet. Bytesdjur för det här amerikanska rovdjuret är bl.a. fisk.

För att göra bäcken till ett reproduktionsområde för öring får man idag försöka återskapa de ursprungliga betingelserna. Vattenprover, t.ex. pH, alkalinitet, färg, hårdhet, konduktivitet, halterna av fosfor och kväve, syrgas m.m. visar bäckens ungefärliga tillstånd.

En taxonomisk inventering av bottenfaunan visar om fisken har något att äta. Strandvegetationen är betydelsefull, helst skall bäcken vara kantad med en djungel av småträd. De ger skydd och skuggar bäcken från den heta sommarsolen samtidigt som löv och insekter faller ner därifrån och

ger näring åt livet i vattnet.

För att återställa bäckbotten rullar man tillbaka stenar, som under olika "rensningssyften" kastats upp, för att ge turbulens i strömvattnet.

Skissen visar hur man kan styra vattnet för att ge optimala betingelser vad beträffar kyla, skydd och syre. Lekgruset skall vara så stort som en hasselnöt och runt. Gruset får inte vara krossat eftersom skarpa kanter skär sönder romkornen! En fin bäck kan hysa så mycket som 1200 örिंगyngel/100 kvadratmeter.

Slutligen kontrollerar man fiskebeståndet i bäcken. Ett elaggregat bedövar fisken som då kan räknas och mätas. Fisken kvicknar snart till och elfiske är en överlägsen metod att få information om artantalet och individantalet.

Syfte

I Siljan finns en stor öring som benämns Siljansöring. Den lekte förr i de nu indämda forsarna uppe i Trängslet och även i Rotälven i Älvdalen. P.g.a. vattenkraftutbyggnader har den ingen möjlighet att längre vandra så långt. De flesta andra åar och älvar runt Siljan är också blockerade.

Utsättning av fisk sker därför nu helt på konstgjord väg vid regleringsföretagets fiskodling.

Risken är stor för inavel, sjukdomar etc. eftersom odling sker på ett enda ställe. Det är bl.a. därför det är viktigt att bevara stammen av naturligt reproducerande siljansöring.

På folkhögskolan i Leksand finns en linje som bl.a. arbetar aktivt med att tillskapa nya lekplatser. Örिंगyngel

sätts ut i små bäckar för att präglas där. De går efter ca två år ut i Siljan och återkommer efter ca tre-fyra år för att leka i bäcken där de många år tidigare satts ut.

Detta vattenvårdande arbete tar lång tid och är förenat med stora kostnader och hårt arbete. Förutom de ovan nämnda hoten mot öringens existens måste man också bekämpa nonchalans och okunskap hos en oförstående allmänhet.

Diskussion

I Sverige finns några exempel på lyckade arbeten i strömvatten. Fler och fler inser värdet av våra vatten. Utredningar visar att en sportfiskad fisk betingar ett pris på ca 1000-2000 kr/kg.

Ett minikraftverk ger ström till ca 30 villor. Om man direkt kan påvisa det ekonomiska värdet av ett fiskevatten och ställa den siffran i relation till vad ett kraftverk ger, så ökar chansen att få stopp på fortsatt utbyggnad.

Många gånger hävdar miljövårdare att en älv skall bevaras för att den är "vacker", "unik" eller "skyddsvärd".

Motparten vill då veta vad en t.ex. "unik" älv kostar.

På sikt kanske insikten om värdet av våra vatten vinner insteg hos en majoritet av befolkningen.

Om vi redan idag börjar arbeta med att värna om våra vatten, kanske vi slipper bo i "den ekologiska öken" som nu breder ut sig i centraleuropa.

Leksand den 24/11 1989

*Seminarieuppgift i Vattenvård 5 p
Limnologiska institutionen i Uppsala.*

Dragsängarna - den svenska jordbrukspolitikens spegel.

✎ Nils Gunnar Storerkers.

I Dalarna har nyligen, på uppdrag av Dalarnas Forskningsråd, av bl a Stafan Müller utarbetats en framtidsstudie om hur kulturlandskapet kommer att förändras de närmaste årtiondena. Jordbruksmark, som idag är öppen och i bruk, kommer till stora delar att förbuskas redan inom så kort tid som tio år. Utvecklingen är skrämmande men ändå förstälilig mot bakgrund av den jordbrukspolitik som bedrivs och har bedrivits.

Ett parallellfall där vi redan har facit i vår hand är - även om det tidsmässigt sträcker sig över något fler årtionden - Dragsängarna i östra delen av Häradsbygden. Dragsängarna gör knappast längre skäl för andra ändelsen i namnet. På de en gång vida och till arealen bokstavligen utdragna ängarna frodas både sly och skog, på vissa ställen så tätt att man endast med svårighet kan ta sig fram. Öppen och ännu ej förbuskad mark finns idag endast på en del av de ägor som liger närmast älvens utlopp i Insjön. Här har sedan ett 20-tal år tillbaka bl a Siljansbygdens radioflygklubb gjort en god insats för att hålla buskarna borta.

Var mest slogmark

I början av det här seklet var Dragsängarna huvudsakligen slogmark

som vid höga vattenstånd i älven till stora delar svämmades över. Det var inte ovanligt med fina gäddfångster inom det översvämmade området. De upprepade översvämningarna och hungern efter mer åkermark födde tanken på att skilja området från älven.

I början av 1920-talet blev de här tankarna omsatta i handling. 1923 började man bygga den cirka två kilometer långa vall som idag utgör något av ett minnesmärke över den tidens jordbrukssträvanden. Ett par år senare stod den färdig.

Klarade inte trycket

I maj 1926 inträffade dock en remarkabel händelse. Vallen brast och hela Dragsängarna översvämmades åter med vatten. Vallen höll inte för trycket från vårfloden i älven.

Anledningen visade sig vara fusk vid vallbygget. Den spontning som skett med träplank hade inte överallt gjorts med största omsorg. I stället för att vara ordentligt djupt nedslagna i vallen, hade plankorna på en del håll slagits ner bara en liten bit och sedan sågats av.

Händelsen fick följder, men den som varit kontrollant vid vallbygget berördes inte av några efterräkningar eftersom han hunnit avlida.

Arbetet med invallningen av Dragsängarna var ett jättejobb även mätt med dagens mått. På den här bilden syns det att det vid den tiden inte fanns särskilt många träd på området. Lägg märke till slängskopan längs bort t h på bilden

Med stickor av trä fick man grästonvorna att sitta fast på den nyanlagda vallen. Med tanke på vallens längd kan man förstå att det var ett omfattande arbete.

Berör 120 hektar

Med vallens tillkomst hade man skapat förutsättningar för en avsevärd utökning av den brukade marken. Totalt berörs nämligen hela 120 hektar av invallningen. Byar som kunde gottgöra sig av åkermarktillskottet var Västannor, Smedby, Hagen och Ytteråkerö. Inte minst för de förstnämnda betydde det väldigt mycket. Det var nämligen deras marker på Dragsängarna som var lägst belägna och därmed mest drabbade av översvämningarna.

Invallningen av Dragsängarna var ett jättearbete som inte bara var föranlett av jordbrukarnas hunger efter brukbar mark. Lika stort skäl var också en vattendom om reglering av älven.

Pumpen ännu igång

Från sistnämnda håll hade anförts att invallningen i sig var tillräcklig. Från markägarnas sida fanns dock krav på

att även ett invallat Dragsängarna måste ha en dräneringsanläggning. En sådan blev det och den pumpstation som anlades, är igång ännu idag. Vid behov pumpar den ut vatten från den innanför vallen befintliga vallgraven ur vilken jordmassorna till själva vallen togs.

Vallgraven tjänar som uppsamlingsdike för vattnet från alla de mindre diken som finns inom det invallade området. Både vallgravens och de mindre dikenas funktion är dock idag kraftigt nedsatt. I de fall de inte slammat igen, hindrar busk och annan vegetation vattenflödet och därmed avvattningen av invallningsområdet.

Förbuskades snabbt

Invallningen av Dragsängarna blev inte riktigt vad markägarna tänkt sig. Visserligen kostade projektet också dem stora pengar, men ändå dröjde det inte så många år förrän det både

Pumphuset (bilden) ser lika ut i dag som när det byggdes i början av 1920-talet. Enda skillnaden är att det i dag nästan helt göms av buskar och träd.

här och var inom området började växa busk. I första hand på sådana ställen som aldrig blev uppodlade. Allt efter som åren gick gjorde busk och skog så sakteliga sitt intåg också på åkrar som odlats. En anledning var säkert det faktum att dräneringen inte var vad det borde ha varit. Snabbt igenslammade diken var en orsak, likaså att många på sina ägor underlät att hålla krandikena fria från busk.

Men oj vilka höskördar det blev på Dragsängarna. Speciellt somrar när torkan gick hårt åt mera höglänt belägna åkrar. Då växte det så det knakade på Dragsängarna.

Spiken i kistan

Under år då det närmast var skott-pengar på bönder och flykten från landsbygden stod på sin höjdpunkt sattes "spiken i kistan" för Dragsän-

garnas vidkommande. Förbusknin-gen gick i rasande fart. Då - på 1960-talet - ville skogsvårdsstyrelsen flygbespruta hela området för att få död på lövslyet och skapa bättre förutsättningar för barrskog. Vid den här tidpunkten var nämligen barr-skogsplantering aktuell på ett stort område i sydvästra delen av Drag-sängarna. Vid muddringsarbeten i älvens inlopp i sjön Insjön, hade nämligen muddringsmassorna depo-nerats just i den här sydvästra delen. I mitten av 1970-talet hade den 15-16 år tidigare planterade barrskogen växt till sig skapligt. Speciellt tallarna, vars årstillväxt imponerade ordentligt. Det hindrade dock inte att en hel del av dem höggs ner, allt med tanke på att marken där de växte skulle bli ersättningsmark för den åkermark som den då planerade nya riksväg 70 skulle ta.

Vallgenombrottet i maj 1926 blev en remarkabel händelse i Dragsängarnas historia. Plötsligt stod vattnet åter lika högt på området som i älven utanför vällen. Här en bild tagen i riktning mot Rönnäs.

Höggs och planterades

Dessbättre stoppades huggningen. Än idag vittnar dock en lucka i skogsplanteringen om de storvulna åkermarksplanerna. De var märkliga inte minst mot bakgrunden av att det vid ungefär samma tidpunkt och med bidrag från skogsvårdsstyrelsen förekom igenplantering av god åkermark på Dragsängarnas norra sida, alldeles intill det område som idag är modellflygfält.

Dragsängarnas invallningsföretag, den förvaltningsorganisation som för länge sedan bildades för dragsängsprojektet, finns fortfarande kvar. Med minimala ekonomiska resurser och inte utan inslag av idealitet försöker dess styrelse se till att inte minst pumpstationen fungerar. För utan den skulle stora delar av Dragsängarna snabbt försumpas.

Lever på gränsen

Styrelsen har ansvar också för vägarna i området och har med sina knappa medel gjort vad den kan för att hålla dessa i stånd. En ansökan hos regleringsfonden härom året bidrag till vägunderhållet klingade dock ohörd. Detta trots påpekandet att vägarna på Dragsängarna är av stor betydelse inte minst för det rörliga friluftslivet.

Något bättre har ansökningar om bidrag för underhåll av pumpanläggningen gått, men - som styrelsens ordförande Ingvar Svens uttrycker det:

- Ekonomiskt lever invallningsföretaget på gränsen till det omöjliga.

Framtiden

Innevarande år ska Leksands kommun i sin översiktsplan lägga fast riktlinjerna för den framtida markanvändningen på bl a Dragsängarna. I planförslaget föreslås att det för Dragsängarna bör bildas kommunalt naturreservat. Underhand har även alternativet naturvårdsområde nämnts.

I Ytteråkerö, till vilken by en stor del av Dragsängarna hör och där även övertecknad bor, har vi på en bystämma kraftigt protesterat mot detta förslag. En anledning är att Dragsängarna för oss utgör ett näraliggande område för husbehovsvedtäkt och att det inte minst av den orsaken självklart bör undantas från en eventuell omarrondering.

Vi Ytteråkeröbor vill inte på något sätt ha Dragsängarna endast för oss själva, även om vi av hävd självklart har djupa rötter i och därmed starka känslor för området. Vi som markägare tycker däremot att bästa garantin för att områdets olika värden och nyttjande ska bestå är att det får fortsätta att brukas som hittills. Alltså även ha en mångsidig användning som rekreationsområde för oss alla andra som tycker om att vistas där.

Att - som påstås - modellflygverksamheten på Dragsängarna stör fågelskådarna och underförstått därmed skulle vara oönskad, vittnar om risken för att ett särintresse lätt kan komma att favoriseras framför andra om planförslagets intentioner vinner politikernas gehör.

Se'n sist från Insjön.

☞ Henry Pollack

Då går vi mot en ny häckningssäsong för våra fåglar, och har stora förhoppningar om ett bra resultat. Tornfalksholkarnas antal är i år 21 i Insjön, och slagugglorna har fått 28 bostäder av oss. Då gnagarstammen är på uppgång, torde vi få ett bra resultat.

I berguvsvoljären har vi ökat på boholken med ytterligare en våning. Detta har gjorts av två skäl. Dels för att ordna en alternativ bostad, då det visat sig att de ofta byter i de voljärer där möjlighet finns. Dessutom ökar man trygghetskänslan, eftersom det stryker räv och grävling omkring voljären. Då är det naturligt att häcka högt. Honan är också utbytt sedan i december. Det är en syster till vår förra, som är lika gammal och har fått 10 ungar tidigare. Hon blev änka i fjol, och nu har hon funnit sig tillrätta med sin nye make, och vi hoppas nu att hon ska få ungar även här. Hannen har i alla fall börjat ropa, och vi återkommer med rapport i nästa informationsblad. En skata har varit

inne bland uvarna i flera månader. Hon är tillräckligt smart för att kunna överleva bland sina fiender, men alltför osmart att hitta ut, som hennes artfränder gör. Skatan gömmer sig i en gran om nätterna. Vid ett av våra besök gjorde en duvhök ett anfall mot skatan, men givetvis klarade hon sig i skydd av voljärens nät.

För sjätte året i rad genomförde vi vinterfågelräkningen, där vi såg ovanligt många arter, men inte så många individer. Vad vi kan se av resultatet, ökar gulspårven i antal, medan grönfinken minskar. Det kan ju vara tillfälliga svängningar, men vi såg i år endast en grönfink, medan det var 26 st för två år sedan. Talgoxen klarar sig bra, liksom kråkfåglarna, kanske de senare p.g.a. att deras naturliga fiende, duvhöken, finns i så pass begränsat antal.

Turkduvorna har varit här hela vintern, och varit flitiga gäster vid utfodringsplatsen.

Ugglorna har börjat ropa, och vi går en ny spännande vår till mötes.

Vi hörs, Henry!

Blåvinge på kråklöver

Foto: Ragnar Nyberg

Vår- och sommaraktiviteter

Eftersom tidningen skrivs och framställs helt på medarbetarnas ofta hårt ansträngda fritid, kan utgivningen inte fastställas till något exakt datum. Det märks inte minst på denna sida. En del av de aktiviteter som här nämns har kanske redan gått av stapeln. Men de har då annonserats på annat sätt. Vi tycker ändå att det är värdefullt att visa på alla de aktiviteter som fågelklubben ägnar sig åt.

Så till programmet:

Söndagsmorgnar med fågelklubben

Vi börjar med **orrspel** den 14/4. Därefter följer olika aktiviteter under söndagarna: 21/4, 28/4, 5/5, 12/5, 19/5, 26/5 och 30/6.

Gemensamt för alla träffarna är: Samling **kl. 06.00 vid fågeltornet i Norsbro** iförd varma kläder och stövlar. Ta gärna med Er någon varm dryck!

Vidare blir det exkursioner till följande platser under sommaren:

12/6 **Tina ångar** och 23/6 **Kollsjön**. Samling **kl. 20.00 vid Shell i Leksand**.

1/9 **Dragsångarna**. Samling **kl. 06.00 vid Shell i Leksand**.

Följande arbetsdagar är inplanerade:

10/8 **Skogsplantering**. Samling **kl. 08.00 vid Shell i Leksand** och **kl. 08.15 vid Shell i Insjön**.

14/9 **Arbetsdag vid Limsjön**. Samling **kl. 08.00 vid tornet i Norsbro**.

Utnyttja dessa tillfällen att komma ut i skog och mark tillsammans med någon av fågelklubbens ledare!

Skriv in detta i Din almenacka, så Du inte glömmer bort det!